OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeus
LsN Niklas Vainio

Lausunto

26.2.2020

Eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunnalle

HE 1/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi turvallisuusselvityslain ja ilmailulain 101 §:n muuttamisesta

Esityksen tausta

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi turvallisuusselvityslakia ja ilmailulakia. Ehdotettu sääntely on tarpeen Euroopan komission täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2015/1998 muuttamisesta tiettyjen ilmailun turvaamista koskevien erityistoimenpiteiden selkiyttämisen, yhdenmukaistamisen, yksinkertaistamisen ja vahvistamisen osalta 23.1.2019 annetun komission täytäntöönpanoasetuksen (EU) 2019/103 täydentämiseksi. Täytäntöönpanoasetuksen tavoitteena on torjua muun muassa järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvää niin sanottua sisäpiiriuhkaa.

Henkilöryhmät ja selvitettävät tiedot

Täytäntöönpanoasetuksella muutetaan ilmailualan henkilöstön taustan tarkistuksia koskevia säännöksiä. Jatkossa *perustason taustan tarkistukseen* on kuuluttava vähintään henkilöllisyyden varmentaminen asiakirjatodisteiden pohjalta, rikosrekisterit kaikissa asuinvaltioissa vähintään viiden edel-

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

tävän vuoden ajalta sekä työpaikat, koulutus ja mahdolliset koulutus- ja työhistorian aukot vähintään viiden edeltävän vuoden ajalta. *Laajennettuun taustan tarkistukseen* on kuuluttava lisäksi tiedustelutiedot ja mahdolliset muut olennaiset tiedot, jotka ovat toimivaltaisten kansallisten viranomaisten saatavilla ja joiden nämä katsovat mahdollisesti olevan olennaisia arvioitaessa henkilön soveltuvuutta tiettyyn työtehtävään. Laajennettu taustan tarkistus on tehtävä lentoaseman turvavalvotulla alueella työskentelevistä henkilöistä. Tällaisia henkilöitä on arviolta 15 000–20 000. Tällä hetkellä heistä tehdään perustason taustan tarkistus eli muutos tarkoittaa heidän osaltaan tarkistuksen tason korotusta.

Tällä hetkellä ilmailun taustan tarkistus toteutetaan turvallisuusselvityslain mukaisesti *suppeana turvallisuusselvityksenä*. Voimassa olevan turvallisuusselvityslain mukaan *perusmuotoisessa turvallisuusselvityksessä* voidaan käyttää jo nyt suojelupoliisin tiedustelutietoja ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä poliisin rikostiedustelutietoja. Hallituksen esityksessä ehdotetaan siksi turvallisuusselvityslain 19 §:n muuttamista siten, että siinä sallitaan perusmuotoisen henkilöturvallisuusselvityksen tekeminen niistä henkilöistä, jotka ovat vastuussa ilmailun turvatarkastuksista, kulunvalvonnasta tai muista turvavalvontatoimenpiteistä taikka toteuttavat niitä lentoaseman turvavalvotulla alueella tai työtehtävissään muuten pääsevät itsenäisesti lentoaseman turvavalvotulle alueelle.

Säännös mahdollistaa perusmuotoisen turvallisuusselvityksen tekemisen myös lentoasemalle tarvikkeita toimittavien yritysten turvapäälliköistä. Muutosasetus jättää kansallista liikkumavaraa päättää, tehdäänkö turvapäälliköistä laajennettu vai perustason taustan tarkistus. Esityksessä on katsottu, että turvapäälliköistä on perusteltua tehdä laajennettu taustan tarkistus.

Taustan tarkistuksen piiriin tulisivat uutena henkilöryhmänä sellaiset henkilöt, jotka työskentelevät lentoasemalle tavaroita ja tarvikkeita toimittavissa yrityksissä. Heistä tulee tehdä joko laajennettu tai perustason taustan tarkistus. Tällaisia henkilöitä arvioidaan olevan 9 500.

Tämän mukaisesti turvallisuusselvityslain 21 §:ää muutettaisiin siten, että siinä sallitaan suppean turvallisuusselvityksen tekeminen henkilöistä, jotka

tekevät turvavalvontatoimenpiteitä muualla kuin lentoaseman turvavalvotulla alueella tai joilla on itsenäinen pääsy lentorahtiin, lentopostiin, lentoliikenteen harjoittajan postilähetyksiin ja materiaaleihin tai lennon aikana käytettäviin tarvikkeisiin tai lentoasematarvikkeisiin sen jälkeen, kun niihin on sovellettu turvavalvontatoimenpiteitä.

Tiedustelutiedot nuhteettomuusseurannassa

Täytäntöönpanoasetus edellyttää, että tehdyt tarkistukset uusitaan vähintään 12 kuukauden (laajennetut tarkistukset) tai kolmen vuoden välein (perustason tarkistukset) tai että tietojen muuttumista seurataan jatkuvasti. Jälkimmäisen edellytyksen toteuttamiseksi hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi niin sanottua nuhteettomuusseurantaa koskevaa 51 ja 52 §:ää siten, että perusmuotoisesti turvallisuusselvitettyjen ilmailualan henkilöiden nuhteettomuusseurantaan sisällytettäisiin suojelupoliisin tiedustelutiedot ja poliisin järjestäytynyttä rikollisuutta koskevia tietoja. Tällä hetkellä nuhteettomuusseuranta kattaa vain rikostiedot.

Liikenne- ja viestintävaliokunta korosti täytäntöönpanoasetusta koskevasta ehdotuksesta antamassaan lausunnossa LiVL 34/2018 vp sitä, että Suomessa tiedustelutietojen käsittelyn tulee pohjautua perustuslakiin ja tiedustelulakeihin, joissa säädetään tiedustelun kohteena olevien henkilöiden oikeusturvasta ja oikeuksista. Hallituksen esityksellä tai täytäntöönpanoasetuksella ei muuteta tiedustelutietojen keräämistä eikä oikeussuojaa koskevia järjestelyjä. Tiedustelutietojen keräämiseen käytettävistä tiedustelumenetelmistä säädetään poliisilaissa ja tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetussa laissa. Tiedustelumenetelmillä hankittujen henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan muun muassa poliisin henkilötietolakia.

Valiokunta katsoi lausunnossaan myös, että tiedustelutiedot eivät saa joutua muiden kuin taustan tarkistuksia tekevien ja kansallisen lainsäädännön mukaan niihin oikeutettujen viranomaisten tietoon. Valiokunta ei nähnyt ongelmaa siinä, että toimivaltaiset viranomaiset, eli Suomen osalta suojelupoliisi, saisivat käyttää myös näitä tietoja taustoja tarkistaessaan.

Turvallisuusselvityslain mukaan suojelupoliisi voi käyttää tiedustelutietoja turvallisuusselvityksen tekemisessä. Muilla tahoilla ei lähtökohtaisesti ole pääsyä näihin tietoihin. Voimassa olevan turvallisuusselvityslain 52 §:n 2 momentin mukaan nuhteettomuusseurannassa ilmenevä rikostieto tulee ilmoittaa turvallisuusselvityksen hakijalle, jos tieto olisi voinut vaikuttaa turvallisuusselvityksen sisältöön. Hallituksen esityksen mukaan jatkossa tulisi ilmoittaa myös tieto, joka on välttämätön kansalliseen turvallisuuteen kohdistuvan vakavan uhan torjumiseksi sekä sellainen 25 §:n 2 momentissa tarkoitettuun ilmoitukseen sisältyvä tieto, jonka mukaan on perusteltu syy epäillä henkilön syyllistyneen järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumiseen tai edistävän järjestäytyneen rikollisryhmän toimia. Näissä tarkkaan rajatuissa tapauksissa tietoja luovutettaisiin siis lentoaseman pitäjälle tai selvitettävän henkilön työnantajalle.

Ilmailulakiin lisättäisiin kansallisista syistä sääntely lentoaseman pitäjän oikeudesta hakea henkilöturvallisuusselvitystä täytäntöönpanoasetuksessa tarkoitetuista henkilöistä ja luovuttaa selvityksessä ilmenneitä tietoja henkilön työnantajalle ja Liikenne- ja viestintävirastolle. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa henkilöturvallisuusselvityksen hakeminen lentoaseman pitäjälle, joka ilmailulain 99 §:n mukaan on vastuussa lentoasemalla edellytettävien ilmailun turvaamiseen tähtäävien toimenpiteiden ja järjestelyiden toimeenpanosta. Säännös mahdollistaisi henkilöturvallisuusselvityshakemusten keskittämisen turvallisuudesta kokonaisvastuussa olevalle lentoaseman pitäjälle sekä varmistaisi lentoaseman pitäjän edellytykset saada tarvittavat tiedot henkilöturvallisuusselvityksen sisällöstä, jotta se voi tehokkaasti suorittaa laissa säädettyä tehtäväänsä ilmailun turvaamiseksi.

Kustannukset

Taustan tarkistusten toteuttaminen turvallisuusselvitysmenettelyllä aiheuttaa alan yrityksille kustannuksia. Suojelupoliisi veloittaa turvallisuusselvityksestä valtion maksuperustelain mukaisen maksun, joka tällä hetkellä on suppean turvallisuusselvityksen osalta 60 euroa ja perusmuotoisen osalta 120 euroa. Ilmailualan perusmuotoisten henkilöturvallisuusselvitysten kustannukset tulisivat kuitenkin olemaan muita korkeammat, koska niitä koskeva nuhteettomuusseuranta kattaa useampia tietolähteitä. Näiden maksu-

jen taso ei ole vielä selvillä. Perustapauksessa turvallisuusselvitys on voimassa viisi vuotta, jolle ajalle tämä kustannus jakautuu. Lisäksi yrityksille aiheutuu hallinnollisia kustannuksia turvallisuusselvitysten hakemisesta. Yhtä työntekijää kohti kustannus jää vuositasolla kuitenkin hyvin matalaksi.

Taustan tarkistusten toteuttamisesta seuraa suojelupoliisille 12–22 henkilötyövuoden lisätarve, jonka kustannukset katetaan edellä mainituilla maksuilla. Muille turvallisuusalan viranomaisille aiheutuu yhteensä noin 4–6 henkilötyövuoden lisätarve.

Lausunnossaan liikenne- ja viestintävaliokunta piti turvallisuustilanteen yleisestä kehityksestä johtuen nyt täytäntöönpanoasetukseen esitettyjä muutoksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Tämän vuoksi valiokunta kannatti ehdotusta mahdollisesti nousevista kustannuksista huolimatta.